

СЕКЦІЯ 4
УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ
РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Роман Брик,
кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри менеджменту і методології освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти

АВТОНОМІЯ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА РЕФОРМИ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Євроінтеграція та входження України у глобальний освітній простір стали закономірним підґрунтям для запровадження реформи загальної середньої освіти, як важливої складової системи освіти. Державна політика у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» має багатовекторний характер і охоплює велике коло питань – від створення регуляторної нормативно-правової бази для оновлення змісту освіти до формування ефективної системи її фінансування.

Реалізація концептуальних положень НУШ, імплементація Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» зумовили необхідність осучаснення й узгодження нормативно-правових актів, які регулюють систему загальної середньої освіти. Регулятивні норми, що ухвалюються, корелюють з основними тенденціями розвитку й реформування освітньої галузі у розвинених країнах.

Важливим напрямом процесу реформування загальної середньої освіти є питання розширення автономії закладів освіти.

Насамперед слід розглянути питання про визначення поняття «автономія». Український педагогічний словник поняття «автономія» (від грец.

автономія – самостійність, незалежність) розглядає як встановлення норм (правил) для самого себе. Суб'єктом автономії може бути як особистість, так і група людей; у школі такою групою може бути об'єднання кількох учнів для розв'язання певного завдання; шкільний клас, орган учнівського самоврядування або учнівська організація. Сферою, яка особливо сприяє розвитку автономії молоді, є позакласна й позашкільна робота, а також діяльність учнівських організацій [2]. У загальноживаному значенні цього слова під автономією розуміють відокремленість, самостійність, незалежність.

Ідею автономії з погляду педагогічного процесу відстоював європейський мислитель початку ХХ століття Р. Штайнер, засновник першої вальдорфської школи. Ще молодого людиною підтримував незалежність освітніх установ від державного контролю. На його думу, автономія – це право академічних інституцій на самостійний вибір засобів реалізації завдань, поставлених перед ними або ними ж визначених [7]. Він першим довів необхідність педагогічної автономії з педагогічних позицій, а також запропонував структуру самоврядування школи, яку вважають класичною. У вальдорфських школах і дитячих садках немає єдиного керівника; ці заклади мають автономію й управляються колегіально.

Щодо навчальних закладів (і в першу чергу – університетів) необхідність автономії була озвучена ще в 60-х роках ХХ століття. Найпоширеніше визначення університетської автономії було дано в 1965 р Міжнародною асоціацією університетів (IAU), коли вона була визначена як повноваження в прийнятті рішень щодо того: хто буде викладати, що буде викладатися, хто буде навчатися, хто отримає ступінь, що необхідно досліджувати. Фінансові аспекти автономії були представлені лише формальним посиленням на наявність відносної фінансової свободи при налагодженні міжнародних контактів [8].

У Законі України «Про освіту» задекларовано автономію як право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом [5]. Закон закріпив право закладів освіти на автономію, стаття 23 цього закону встановлює, що «держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів освіти». Згідно з частиною третьою статті 25, «засновник або уповноважений ним орган (особа) не має права втручатися в діяльність закладу освіти, що здійснюється ним у межах його автономних прав, визначених законом та установчими документами» [5].

Автономія підвищує відповідальність керівника закладу освіти за прийняття рішень. Відповідно до статті 26 керівник закладу освіти здійснює безпосереднє управління закладом і несе відповідальність за освітню, фінансово-господарську та іншу діяльність закладу освіти.

Розділ п'ятий Закону України «Про повну загальну середню освіту» [6] розширив автономні повноваження закладів загальної середньої освіти, деталізував повноваження їх органів управління та кожен із їх видів автономії. Імплементация закону має відбутися не пізніше 2025 року. Закони запускають механізми реальної автономії закладів загальної середньої освіти.

Впровадження академічної автономії надає право закладу освіти приймати рішення та його здатність нести відповідальність, щодо власної освітньої діяльності, яка передбачає:

- розроблення внутрішньої системи забезпечення якості освіти, яка дасть змогу на належному рівні реалізувати державні стандарти;
- формування власної освітньої програми та системи професійного зростання педагогічних працівників;

– вибір навчальних програм, підручників, посібників з переліку існуючих та створення авторських;

– використання різноманітних форм та методів організації освітнього процесу;

– здійснення наукової та проектної діяльності на засадах академічної доброчесності.

Заходи вжиті закладом освіти у рамках реалізації академічної автономії зумовлюють необхідність реалізації права на організаційну автономію.

Організаційна автономія передбачає право закладу освіти на:

– формування організаційної культури закладу освіти;

– розроблення статуту закладу освіти;

– формування стратегії розвитку;

– організація відкритого освітнього простору;

– визначення структури та тривалості навчального року, навчального тижня, навчального дня, занять, відпочинку між ними;

– налагодження якісного харчування у закладі тощо.

Від правильності визначення, ефективності реалізації організаційно-розпорядчих функцій, вжитих у рамках організаційної автономії, залежить ефективність здійснення місії закладу освіти.

Кадрова автономія передбачає право закладу освіти

– на прийняття самостійних кадрових рішень в межах закладу освіти та у рамках визначених чинним законодавством (регулювання трудових відносин керівником закладу освіти);

– здійснення кадрової політики закладу освіти, спрямованої на створення передумов для здійснення закладом успішної освітньої діяльності (формування, відтворення, розвиток, ефективне використання, мотивація, стимулювання персоналу).

Фінансова автономія передбачає, що [3, с. 16]:

– заклади освіти можуть відповідно до форми власності вирішувати питання самостійного використання всіх видів асигнувань, мають повноваження розпорядника бюджетних коштів;

– заклади публічно формують бюджет і публічно звітуються;

– керівники закладів мають право на встановлення надбавок, премій, стипендій;

– керівники закладів мають право на преміювання та встановлення додаткових надбавок за підготовку переможців олімпіад, МАН, премій за інноваційну та науково-дослідну роботу та інші види громадської діяльності;

– заклади освіти визнаються та законодавчо закріплюються як соціоекономічні системи, які надають освітні послуги та додаткові освітні послуги, потрібні для учнів, зокрема з особливими потребами.

Незважаючи на пряму дію норм освітнього законодавства щодо автономії закладів освіти, до її впровадження в повному обсязі готові далеко не всі заклади.

Практичне впровадження автономії закладів не є простим шляхом. Успіх впровадження автономії та діяльності автономного закладу значною мірою залежить від особистості директора, його компетентності та компетентності педагогічних працівників, громадянської свідомості батьків.

Умови за яких можливе успішне впровадження автономії:

– управлінське лідерство керівника;

– сформованість мотивації колективу;

– інституційна спроможність закладу;

– активність стейкхолдерів;

– прозорість та демократичність організації освітнього процесу.

Керівник закладу освіти, який стоїть на позиціях розвитку, може сформувавши мотивації до змін в усього колективу. І лише інституційно спроможний педагогічний колектив здатний до якісних змін освітнього процесу на засадах автономії.

Отже, усі види автономії закладу загальної середньої освіти тісно пов'язані між собою та доповнюють одна одну і запроваджуються комплексно. Впроваджуючи автономію у закладі освіти, ми впливаємо на кінцевий результат – підвищення якості освіти. Автономія – це не тільки свобода, це в першу чергу велика відповідальність усіх учасників освітнього процесу.

Список використаної літератури

1. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи. Методичні рекомендації. К., 2019. 47 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2020/07/13/2020-07-13-avtonomy.pdf>
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Уклад. С.У. Гончаренко. К. : Либідь, 1997. 376 с.
3. Калініна Л. Управління новою українською школою. *Директор школи*. 2017. № 1–2. С. 12–21.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
7. Штайнер Р. Познание человека и учебный процесс / Пер. с нем. М. : Парсифаль, 1998. 128 с.
8. For a discussion of the limitations on autonomy abroad see. University autonomy. International Association of Universities. Paris : International Association of Universities, 1965.